

UNIVERSITATEA „OVIDIUS“ CONSTANȚA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI ȘTIINȚE POLITICE
ȘCOALA DOCTORALĂ

**EVOLUȚIA DOBROGEI ÎNTRE 1965-1989.
PROBLEMATICA ECONOMICĂ ȘI DEMOGRAFICĂ**

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA

Doctorand:

Marin (căs. Lascu) Ionela-Alina

CONSTANȚA

2012

CUPRINS

❖ INTRODUCERE

❖ CAPITOLUL I – Dobrogea - repere istorice 1878-1964

I.1. Provincia Dobrogea între anii 1878-1918

I.2. Evoluția Dobrogei între cele două conflagrații mondiale (1918-1939)

I.3. Dobrogea între Tratatul de la Craiova (7 septembrie 1940) și semnarea Armistițiului cu Națiunile Unite (12 septembrie 1944)

I.4. Dobrogea în planurile Partidului Comunist (1945-1964)

❖ CAPITOLUL II - Dinamica economică a Dobrogei între 1965-1989

II.1. Dezvoltarea agriculturii dobrogene (1965-1989)

- *Investiții*
- *Baza tehnico-materială*
- *Îngrășămintele chimice*
- *Sistemul de irigații*
- *Fondul funciar după modul de utilizare*
 - ✓ *Cereale*
 - ✓ *Leguminoase*
 - ✓ *Plante uleioase*
 - ✓ *Pomicultura*
 - ✓ *Pășuni și fânețe*
 - ✓ *Viticultura*
- *Producția agricolă vegetală*

- *Zootehnia*

II.2. Evoluția industrială a Dobrogei între anii 1965-1989

- *Investiții și producție*
- *Industria energiei electrice și termice*
- *Industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor*
- *Industria materialelor de construcții*
- *Industria construcțiilor de nave*
- *Industria chimică și petrochimică*
- *Industria de exploatare și prelucrare a lemnului*
- *Industria celulozei și hârtiei*
- *Industria textilă*
- *Industria alimentară*
- *Industria metalurgică și minerit*
- *Industria turismului*

II.3. Progresele Dobrogei în domeniul construcțiilor și transporturilor în perioada 1965-1989

❖ CAPITOLUL III - Configurația demografică a Dobrogei (1965-1989)

III.1. Politica demografică a regimului comunist în Dobrogea

III.2. Evoluția demografică în Dobrogea (1965-1989)

- *Natalitatea*
- *Mortalitatea*
- *Sporul natural*

- *Densitatea*
- *Mișcarea naturală a populației*

III.3. Structura populației Dobrogei între anii 1965-1989

- *Structura populației pe medii*
- *Structura populației pe sexe*
- *Structura populației pe etnii*
- *Structura populației pe ramuri de activitate*

❖ CONCLUZII

❖ BIBLIOGRAFIE

❖ LISTA ANEXE

❖ ANEXE

REZUMAT

Cuvinte cheie: *Dobrogea, dezvoltare, comunism, industrie, agricultură, populație*

Perioada 1965-1989 este, fără îndoială, una dintre cele mai interesante din istoria României și, implicit, a Dobrogei. Jalonată de momentul preluării conducerii Partidului Comunist de către Nicolae Ceaușescu¹ și căderea regimului în decembrie 1989, etapa istorică a fost marcată de importante și complexe evenimente, atât la nivel național, cât și în plan regional, Dobrogea fiind un exemplu în acest sens, ilustrate de o semnificativă producție istoriografică, constând în numeroase articole, studii, volume și monografii care converg către înțelegerea evoluției istoriei naționale și regionale între acești ani.

Astfel, în raport cu realitățile economice, sociale, politice și, chiar, evoluția mentalului românesc, caracteristice intervalului 1965-1989, considerăm că opțiunea realizării unei cercetări științifice privind dezvoltarea economico-socială și demografică a Dobrogei este oportună, căci rezultatele și consistența concluziilor își vor dovedi, cu certitudine, utilitatea atât pentru cunoașterea evoluției regiunii, cât și pentru întregul tablou istoriografic românesc având în vedere cerința stringentă de informații de actualitate.

Abordarea unei teme legată de politica internă între anii 1965-1989, în cazul de față cu impact asupra dezvoltării Dobrogei, prezintă o importanță

¹ „Scînteia“, anul XXXIV, nr. 6 564, 20 martie 1965.

deosebită din mai multe motive. Unul dintre acestea derivă din faptul că în cadrul istoriografiei românești, dar și străine, atât anterior, cât și după momentul „1989”, nu există încă o prezentare a problematicii propuse, privită nu prin prisma relațiilor de tip cronologic sau de succesiune a unor evenimente importante, ci prin analiza evoluției provinciei în raport cu factorii de decizie ai politicii interne românești.

Construirea și analiza cadrului conceptual-metodologic pe care se fundamentează demersul nostru nu se axează pe metodologia unei singure discipline mature, ci include mai multe metode² de investigare a problematicii evoluției economice și demografice a Dobrogei în intervalul supus analizei.

Istoriografia românească, de după 1947, a cunoscut un proces de transformare, care a avut trei faze. O primă etapă a fost reprezentată de istoriografia de tip stalinist, specifică anilor '50, urmată în anii '60 de o revenire la valorile naționale, pentru ca începând cu 1970 să treacă într-o fază nouă, național-comunistă, cu accent pe figura liderului de la București. Astfel, intervalul 1965-1989 este caracterizat de un discurs istoriografic „laudativ”, întâlnit atât în lucrări privitoare la dezvoltarea economico-socială, cât mai ales în rapoartele oficiale al P.C..R., cât și în presă, națională și locală. După 1989, istoriografia românească a trecut la o altă etapă, renunțând la optica ideologică impusă de comunism, reușind să restabilească un echilibru în analiza evenimentelor istorice de după 1947.

Istoria Dobrogei, cu precădere cea de după 1878, s-a bucurat în timp de atenția istoricilor. De aici, trebuie menționat faptul că în peisajul

² Coroborarea diverselor resurse istoriografice și analiza acestora sub diferite aspecte. Între sursele edite amintim Ioan Scurtu, C-tin Mocanu, *Pagini de istorie*, vol. III, Editura Universității, București, 1993.

istoriografic românesc se remarcă prezența unor valoroase și variate lucrări analitice calitative, consacrate fenomenelor socio-economice, în evoluția lor firească și în toată complexitatea lor. Volumele din seria *Bibliografia istorică a României*³ și *Bibliografia Dobrogei*⁴ oferă numeroase repere istoriografice semnificative care largesc aria de cunoaștere, constituind un instrument indispensabil pentru realizarea lucrărilor de sinteză sau cu tematică regională.

Lucrările și studiile cu caracter general⁵ sunt relevante pentru înțelegerea cadrului de evoluție a Dobrogei. Astfel de lucrări aparțin lui Ioan Scurtu⁶, Ion Giurcă⁷, Gheorghe Onișoru⁸, Ion Alexandrescu⁹, Victor Axenciuc¹⁰, Florin Constantiniu¹¹, Alexandru Duțu și Maria Ignat.¹² Totodată, pentru înțelegerea cadrului general al evoluției României ne-au fost utile și lucrările lui Ion Ștefanovici¹³, Dennis Deletant și Vladimir

³ Vezi volumele din seria *Bibliografia istorică a României*, vol. VII, (1984-1989), Editura Academiei Române, București, 1990; *Ibidem*, vol. XI, (2004-2006), 2007.

⁴ ****Bibliografia Dobrogei*, Biblioteca Municipală Constanța, Constanța, 1969-1989.

⁵ *** *Istoria Românilor*, vol. VII (1878 - 1918), Tom II, vol. VIII (1918 - 1940), vol. IX (1940-1947), Editura Enciclopedică, București, 2003-2008.

⁶ Vezi Ioan Scurtu, *Istoria Românilor de la Carol I la Nicolae Ceaușescu*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2011.

⁷ Ion Giurcă, *Anul 1940. Drama României Mari*, Editura Pro Transilvania, București, 2000.

⁸ Gheorghe Onișoru, *România în anii 1944-1948. Transformări economice și realități sociale*, Editura Academia Civică, București, 1998.

⁹ Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

¹⁰ Victor Axenciuc, *Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice. 1859-1947*, vol. I. *Industria*, Editura Academiei, București, 1992.

¹¹ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.

¹² Alexandru Duțu, Maria Ignat, 1940. *Drama României. Rapt și umilință*, Editura Universal Dalsi, București, 2000.

¹³ Ion Ștefanovici, *45 de ani în socialism. România 1945-1990*, Editura Multicart, București, 2010. Vezi și Doina Barcan, Bogdan Sterpu, *Regimul comunist în România (decembrie 1947-decembrie 1989)*, Editura Institutul European, Iași, 2003, p. 50-53.

Tismăneanu. Dennis Deletant este cel care tratează într-o manieră interesantă, susținută de o bogată istoriografie occidentală, *România sub regimul comunist*.¹⁴ Ne-a atras atenția, în special opinia autorului cu privire la declinul economic al României, care a constituit motivul principal al deziluziei românilor, inclusiv populației din Dobrogea, în ceea ce-l privea pe Ceaușescu.¹⁵

Pentru perioada cât Nicolae Ceaușescu a condus România, util s-a dovedit a fi și capitolul „Comunismul dinastic al lui Ceaușescu, 1965-1989“, elaborat de Vladimir Tismăneanu¹⁶, care punctează pașii consolidării puterii de către Nicolae Ceaușescu (1965-1970).¹⁷ De asemenea, în volumul „Comunismul în România“, articolul lui Cornel-Constantin Ilie¹⁸ gravitează în jurul unor concepte precum *colectivizare, naționalizare, plan cincinal, industrializare*, fenomene care au caracterizat politica și viziunea conducerii regimului comunist. Și Bogdan Murgescu¹⁹, în capitolul intitulat „Epoca postbelică“, prezintă succint, într-o abordare obiectivă, evoluția economiei românești, apreciind că după 1965, de fapt, viziunea politică a lui Nicolae Ceaușescu a avut la bază modelul lui Gheorghiu-Dej.

Între lucrările nou apărute nu putem omite și volumul lui Adam Burakowski, dedicat integral comunismului românesc din perioada lui

¹⁴ Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Ediția a II-a revăzută, Editura Academia Civică, București, 2006, p. 191.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Vladimir Tismăneanu, *Stalinism petru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Editura Polirom, București, 2005, p. 223 .

¹⁷ Nicolae Ceaușescu a utilizat strategia de a vizita întreprinderi industriale, cooperative agricole, creând imaginea unui lider popular.

¹⁸ Cornel-Constantin Ilie, *România comunistă: aspecte economice și sociale (1948-1989)*, în „Comunismul în România, 1945-1989“, Ministerul Culturii și Cultelor, București, 2007, p. 65-75.

¹⁹ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Editura Polirom, Iași, 2010.

Nicolae Ceaușescu, o analiză comparată de tip istoric și politic²⁰, despre puterea absolută al cărei unic scop este consolidarea perpetuă a puterii.

Subliniem faptul că memorialistica a cuprins după anul 1989 un număr important de titluri publicate, mai ales ale celor care au deținut funcții pe linie de stat și de partid în perioada analizată. Pentru biografiile liderilor politici menționați în lucrare, amintim lucrarea lui Nicolae C. Nicolescu, *Șefii de stat și de guvern ai României (1859-2003)*.²¹

În privința bazei documentare disponibile pentru elaborarea prezentei lucrări, subliniem numărul redus de contribuții științifice dedicate zonei Dobrogei în intervalul istoric precizat, aflat sub puternica amprentă a regimului ceaușist. Datorită intransigenței cenzurii, dezvoltarea activităților de cercetare a diferitelor etape din istoria acestei regiuni a fost condiționată de evoluția spațiului est-european sub impactul politic al tensiunilor generate de strategia regimului comunist român, fapt ce se constată la o simplă analiză a bibliografiei Dobrogei.

În anul 1904, sub condeiu lui M. Ionescu-Dobrogeanu, s-a tipărit monumentală monografie intitulată *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea, Geografia matematică, fizică, politică și militară*.²² Ilustrativ s-a dovedit și articolul Lilianeii Lazia, intitulat sugestiv *Dobrogea în lucrări de referință*²³, în care sunt menționate titluri cu caracter monografic, științific sau de popularizare, dar și capitolele despre Dobrogea din enciclopedii și dicționare

²⁰ Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu. 1965-1989. Geniul Carpaților*, Editura Polirom, Iași, 2011.

²¹ Nicolae C. Nicolescu, *Șefii de stat și de guvern ai României (1859-2003)*, Editura Meronia, București, 2003.

²² M. Ionescu-Dobrogeanu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea, Geografia matematică, fizică, politică și militară*, București, 1904, reeditată în 2010.

²³ Liliana Lazia, *Dobrogea în lucrări de referință*, în „Cuget Liber“, V, an 16, nr. 4113, 19 ianuarie 2004, p. 15.

enciclopedice, fapt ce dovedește că perioadele anterioare s-au bucurat de atenție mai mare. Astfel, autoarea amintește de o primă încercare monografică românească despre Dobrogea sub condeul lui I. A. Nazarettean, *Notițe istorice și geografice asupra provinciei Dobrogea*, tipărită la Tulcea, în 1882²⁴, în cadrul căreia sunt prezentate informații generale, fără a oferi, însă, date exacte despre originea zonei Dobrogea.

O altă lucrare despre Dobrogea se datorează vizitei baronului Wilhelm D'Hogguer, *Renseignements sur la Dobroudja. Son état actuel, ses ressources et son avenir*, București, 1879, în care autorul a încercat să relateze informații cât mai exacte „pentru a da o idee asupra acestei țări imperfect cunoscute și foarte calomniată”.²⁵ Referințe la structura ramurii economice legate de industrializare am regăsit, de pildă, în lucrarea lui N. P. Arcadian²⁶, o lucrare de sinteză, apărută în anul 1936.

Din cadrul lucrărilor de referință pentru ceea ce desemnează bibliografia Dobrogei, nu putem omite volumul *Studii istorice dobrogene*²⁷ care cuprinde o serie de articole referitoare la diversele etape istorice care au transformat regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră, începând cu anul 1878, momentul reunirii cu România.²⁸ De asemenea, istoricul Stoica Lascu este cel care, prin intermediul unui amplu volum cu selecții din presa

²⁴ I. A. Nazarettean, *Notițe istorice și geografice asupra provinciei Dobrogea*, Tipografia „Română”, Tulcea, 1882.

²⁵ Apud Liliana Lazia, *op. cit.*, p. 15.

²⁶ N. P. Arcadian, *Industrializarea României. Studiu evolutiv istoric, economic și juridic*, Ediția a II-a, Imprimeria națională, București, 1936.

²⁷****Studii istorice dobrogene*, (coord. Valentin Ciorbea), Editura „Ovidius” University Press, Constanța, 2003 (Passim).

²⁸Vezi Virgil Coman, *Regulamentul pentru administrația interioară a Constanței din 1879*, în „Studii istorice dobrogene” (coord. Valentin Ciorbea), Editura „Ovidius” University Press, Constanța, 2003, p. 95; Marian Cojoc, *Repere economico-sociale în Dobrogea primelor decenii postbelice*, în *Ibidem*, p. 455-478.

dobrogeană²⁹, oferă informații relevante privind dezvoltarea provinciei după anul 1878.³⁰

În studiile aferente volumului omagial, *Dobrogea, cincizeci de ani de viață românească*³¹, apărută în două ediții³², regăsim informații aferente tuturor domeniilor de interes, implicit aspecte privind dezvoltarea industriei, în special în primul deceniu interbelic.³³ Ce-i drept, preocupările privind evoluția industriei dobrogene s-au reluat în anii '80. Astfel, istoricii dobrogeni Valentin Ciorbea³⁴ și Lascu Stoica³⁵, prin studiile elaborate pe problematica menționată anterior, au reușit să pună în valoare izvoare arhivistice, clarificând, totodată, ponderea ramurilor de profil, dar și aportul industriei dobrogene la dezvoltarea industriei naționale.

De asemenea, sub raport bibliografic, constatăm existența unei sinteze a epocilor istorice derulate în spațiul dobrogean, și anume lucrarea profesorilor Adrian Rădulescu și Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre*

²⁹ Stoica Lascu, *Mărturii de epocă privind Istoria Dobrogei (1878-1947)*, vol I (1878-1916), Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Constanța, 1992.

³⁰ Idem, *Mărturii documentare privind dezvoltarea industriei în județele Constanța și Tulcea în perioada 1878-1944*, în „Revista muzeelor și monumentelor. Muzeu“, XXIV, nr. 8, 1987, p. 63-74; Idem, *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite (1913-1940)*, în „Revista istorică“, Serie nouă, Tom. VI, nr. 11-12, 1995, p. 957-975; Idem, *Așezarea românilor balcanici în sudul Dobrogei (1913-1940) - cauze, împrejurări, efecte*, în „Paradigmele istoriei. Discurs. Metodă. Permanențe. Omagiu Profesorului Gh. Buzatu“, (coord. Stela Cheptea), vol. I, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009, p. 222-289.

³¹ ***1878-1928. *Dobrogea, cincizeci de ani de viață românească*, Editura Cultura Națională, București, 1928.

³² A doua ediție a volumului menționat anterior a fost reeditată în anul 2003, la împlinirea celor 125 de ani de la reunirea Dobrogei la statul român, iar cele 41 de studii științifice pe care le conține se raportează la majoritatea domeniilor de interes pentru această zonă.

³³ Vezi Octav Văleanu, Ioan N. Ionescu, *Dobrogea economică, politică, socială*, Tipografia Comercială „Lucrătorii Asociați“, Constanța, 1923.

³⁴ Valentin Ciorbea, *Industria Dobrogei între anii 1918-1944*, în „Profesorul Ilie Grămadă la 70 de ani, Universitatea „Al. L. Cuza“, Iași, 1984, p. 308.

³⁵ Stoica Lascu, *Mărturii documentare privind dezvoltarea industriei în județele Constanța și Tulcea...*, p. 64.

*Dunăre și Mare. Dobrogea*³⁶, ulterior reeditată. Trebuie precizat că, deși intervalul de timp istoric ce ne-a interesat este concentrat într-un număr restrâns de pagini, lucrarea s-a dovedit un punct de reper în cunoașterea cadrului de evoluție istorică a regiunii Dobrogea.

Pentru perioada 1918-1944, din punct de vedere istoriografic, menționăm că aprecieri și informații referitoare la situația Dobrogei regăsim și în lucrările lui Constantin Moisil³⁷, Ion Bitoleanu³⁸, Adrian Stănescu și Stoica Lascu³⁹, Valentin Ciorbea⁴⁰, Constantin Kirițescu.⁴¹ În același cadru istoric dedicat situației Dobrogei la finele primului război mondial mai amintim și studiile realizate de cercetătorii dobrogeni Valentin Ciorbea⁴², Lavinia Daciana Dumitrașcu⁴³, Constantin Cheramidoglu⁴⁴, Angela Pop⁴⁵, Iosif Colcer și Viorel Măgureanu.⁴⁶

³⁶ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 1998.

³⁷ Constantin Moisil, *Lupta pentru apărarea drepturilor românești asupra Dobrogei*, în „Arhiva Dobrogei“, vol. III, 1919, p. 173-186.

³⁸ Ion Bitoleanu, *Situația economică și socială a orașului Constanța la sfârșitul primului război mondial*, în „Studii și cercetări dobrogene“, Constanța, 1971, p. 163-1968.

³⁹ Adrian Stănescu, Stoica Lascu, *Mărturii documentare privind ocupația Puterilor Centrale (1916-1918)*, în „Pontica“, vol. XVII, 1984, p. 177-186.

⁴⁰ Valentin Ciorbea, *Aspecte ale situației Dobrogei la sfârșitul primului război mondial*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»“, Tom XXIV/1, 1987, p. 221-236.

⁴¹ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.

⁴² Valentin Ciorbea, *Aspecte privind problema reparațiilor în Dobrogea la sfârșitul primului război mondial*, în „Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu“ (coord. Horia Dumitrescu), Editura Emporo, Focșani, 1999, p. 356-362.

⁴³ Lavinia Daciana Dumitrașcu, *Dobrogea anului 1919. Breviar militar diplomatic*, în *Ibidem*, p. 324-355.

⁴⁴ Constantin Cheramidoglu, *Regimul ocupației militare la Constanța*, în „Analele Dobrogei“, Serie nouă, an IV, nr. 1, 1998, p. 95-101.

⁴⁵ Angela Pop, *Lupta pentru menținerea Dobrogei în cadrul statului românesc*, în *Ibidem*, Serie nouă, an VII, 2002, p. 155-181.

⁴⁶ Iosif Colcer, Viorel Măgureanu, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Tulcea, 1998.

Apreciem, totodată, că aspecte majore referitoare la situația Dobrogei, în perioada 1918-1944, sunt relevate în cadrul lucrării profesorului Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între 1918-1944. Contribuții la cunoașterea problemelor geopolitice, economice, demografice, sociale și ale vieții politice și militar, care tratează, într-o manieră monografică, coerentă și științifică, evoluția provinciei dintre Dunăre și Marea Neagră, în componența sa (județele Durostor, Caliacra, Constanța și Tulcea) în perioada interbelică, pe problematica menționată în titlu.*⁴⁷

Pentru sectorul temporal de după 1945, contribuții notabile aparțin profesorului Marian Cojoc, care a abordat problematica și evoluția fenomenului de trecere *de la reformă agrară la colectivizare forțată*⁴⁸, în intervalul 1945-1957, în ținutul dobrogean, ceea ce ne oferă un tablou cuprinzător asupra efectelor sociale ca urmare a implementării procesului de colectivizare după modelul sovietic. *Evoluția Dobrogei între anii 1944-1964. Principalele aspecte din economie și societate*⁴⁹, sub condeul aceluiași cercetător, continuă demersurile științifice și contribuțiile în domeniul stabilirii aspectelor relevante ce au caracterizat Dobrogea în intervalul abordat de către autor.

După anul 1965, regimul comunist din România a continuat curentul de emancipare care a cuprins toate statele după moartea lui Stalin. Expresia cea

⁴⁷Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între 1918-1944. Contribuții la cunoașterea problemelor geopolitice, economice, demografice, sociale și ale vieții politice și militare*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005.

⁴⁸Marian COJOC, *Dobrogea. De la reforma agrară la colectivizarea forțată (1945-1957)*, Editura Muntenia, Constanța, 2001.

⁴⁹Idem, *Evoluția Dobrogei între anii 1944-1964. Principalele aspecte din economie și societate*, Editura Universității București, București, 2001.

mai vizibilă a fost „*Declarația din Aprilie 1964*”⁵⁰ a C.C. al P.M.R., document care a modificat radical perspectiva regimului comunist din România în raport cu Uniunea Sovietică și cu celelalte state și partide din Europa și Asia.⁵¹

Pe același palier al relevanței informației istorice se regăsește și volumul *Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european*⁵², coordonat de profesorul Valentin Ciorbea, în cadrul căruia am regăsit articole și studii privind evoluția regiunii, prin intermediul cărora ne-am conturat cadrul general în vedrea abordării subiectului prezentei teze. În cele 800 de pagini ale lucrării sunt reunite opinii ale *înaintașilor și ale contemporanilor* privind rolul și locul provinciei în istoria și geopolitica României și a Europei. Dintre studiile dedicate momentului unirii Dobrogei cu România amintim pe cele ale lui Dumitru Vitcu⁵³, Sorina Ploeanu și Emanuel Ploeanu⁵⁴, Valentin Ciorbea⁵⁵, Gheorghe Dumitrașcu și Lavinia-Dacia Gheorghe.⁵⁶

⁵⁰Florian Banu, Liviu Țăranu, *Aprilie 1964. „Primăvara de la București”*. *Cum s-a adoptat „Declarația de independență” a României?*, Editura Enciclopedică, București, f. a.; Vezi și Alexandru Oșca, Vasile Popa, *România, o fereastră deschisă în cortina de fier. Declarația de independență din aprilie 1964*, Editura Vrantop, Focșani, 1997.

⁵¹ Vezi Florin Constantiniu, *Relațiile româno-ruse și româno-sovietice în perioada regimului Ceaușescu*, în „Hegemoniile trecutului. Evoluții românești și europene” (coord. Mioara Anton, Florin Anghel, Cosmin Popa), Editura Curtea Veche, București, 2006, p. 412.

⁵²****Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european* (coord. Valentin Ciorbea), Editura Ex Ponto, Constanța, 2009. Lucrarea este structurată în patru secțiuni reprezentative pentru evoluția ținutului dintre Dunăre și Mare: „Dobrogea în conștiința înaintașilor și a contemporanilor”, „Noi pagini din geografia, istoria, cultura și geopolitica Dobrogei”, „Instituții dobrogene pe drumul dezvoltării europene” și „Dobrogea în documente fundamentale”.

⁵³ Dumitru Vitcu, *Dobândirea și integrarea Dobrogei la România în preocupările cărturarului și omului politic Mihail Kogălniceanu*, în *Ibidem*, p. 194-208.

⁵⁴Sorina Ploeanu, Emanuel Ploeanu, *Unele considerații privind legislația procesului de integrare a Dobrogei la România*, în *Ibidem*, p. 209-216.

Preocupările profesorului Valentin Ciorbea⁵⁷ în ceea ce privește problematica evoluției portului constănțean reprezintă un punct de plecare și un reper pentru tinerii cercetători care sunt interesați de acest subiect. Astfel, spre a exemplifica subliniem faptul că evoluția Portului Constanța este relatată, cu detalii foarte concrete asupra dezvoltării infrastructurii și traficului, în lucrarea istoricului Valentin Ciorbea⁵⁸, *Portul Constanța (1896-1996)* - care poate fi considerată, până la acest moment, singura sinteză dedicată portului Constanța de la intrarea acestuia sub administrația română și până în 1996. O contribuție importantă pentru spectrul istoriografic o reprezintă și volumul intitulat sugestiv „*Portul Constanța între tradiție, actualitate și perspective*“, coordonat de profesorul Valentin Ciorbea și dedicat împlinirii a 110 ani de la inaugurarea oficială a lucrărilor de construcție și modernizare a portului Constanța (16 octombrie 1896-16 octombrie 2006).⁵⁹

⁵⁵ Valentin Ciorbea, *Dobrogea în geopolitica României și a Europei la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. XX*, în *Ibidem*, p. 217-222.

⁵⁶ Gheorghe Dumitrașcu, Lavinia-Dacia Gheorghe, *Trei documente privind situația Dobrogei la 1878*, în *Ibidem*, p. 232-253.

⁵⁷ Valentin Ciorbea, *Contribuții la cunoașterea construcțiilor și instalațiilor portului Constanța în perioada interbelică*, în „Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol“, Tom 14, 1977; Idem, *Evoluția portului Constanța între cele două războaie mondiale*, în „Comunicări de istorie a Dobrogei“, vol. 2, Constanța, 1983; Idem, *Preocupări privind modernizarea și transformarea portului Constanța în port național (1878-1900)*, în „Revista istorică“, Serie nouă, Tom 1, nr. 11-12, 1990; Idem, *Portul Constanța: istoric*, în „Info Port“, nr. 1, 28 August 1999; Idem, *Anghel Saligny, constructor al portului Constanța*, în „Marea Noastră“, an 14, nr. 1, 2004; Idem, *Portul Constanța. Retrospectivă istorică la 110 ani de la inaugurarea oficială*, în „A.M.M.R.“, Tom IX, 2006; Idem, *Portul Constanța de la antichitate la mileniul III*, Editura Europolis, Constanța, f.a.

⁵⁸ Idem, *Portul Constanța (1896-1996)*, Editura Fundației „Andrei Șaguna“, Constanța, 1996.

⁵⁹ ****Portul Constanța între tradiție, actualitate și perspective* (coord. Valentin Ciorbea), Editura Companiei Naționale Administrația Portului Constanța, 2007. Vezi aici Valentin Ciorbea, Nicoleta Stanca, *Portul Constanța - tradiție, actualitate și perspective*, în *Ibidem*, p. 209-240.

Aspecte privind evoluția portului au fost surprinse, într-o manieră elocventă, solid documentată, și de către istoricii Marian Cojoc⁶⁰ și Mariana Cojoc.⁶¹ De pildă, în lucrările Mariane Cojoc regăsim în centrul preocupărilor orașul și portul Constanța, cu accent pe rolul portului în cadrul comerțului exterior al României începând cu intrarea Dobrogei sub administrația românească (1878) și până la debutul celui de-al Doilea Război Mondial (1939). Portul s-a aflat și în centrul preocupărilor istoriografice ale lui Constantin Cherașidoglu⁶², în special pe tematica traficului portuar în diverse intervale istorice, Marian Moșneagu⁶³, cu aspecte ce țin de

⁶⁰ Mariana Cojoc, Marian Cojoc, *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră (1919-1939). Documente*, partea I, vol. 102 în „Colecția României în istoria universală. The Romanians in World History“, Academia Română, Editura Universității din București, București, 2003; Mariana Cojoc, *Portul Constanța și Marina Română în documente de arhivă (1944-1947)*, în „România de la Mare“, an V, nr. 7, 1996. Idem, *Evoluția portului Constanța după 23 august 1944. Impactul Convenției de Armistițiu din 12/13 septembrie cu Națiunile Unite*, în „Portul Constanța între tradiție, actualitate și perspective“ (coord. Valentin Ciorbea), Editura Companiei Naționale Administrația Portului Constanța, 2007, p. 187-208;

⁶¹ Mariana Cojoc, *Constanța - port internațional. Comerțul exterior al României prin portul Constanța (1878-1939)*, vol. 114 în „Colecția României în istoria universală. The Romanians in World History“, Academia Română, Editura Cartea Universitară, București, 2006; Eadem, *Orașul - port Constanța dincolo de realizările primei jumătăți a secolului al XX-lea*, în „Portul Constanța între tradiție, actualitate...“, p. 113-140; Eadem, *Navigație și comerț la Marea Neagră. Comerțul exterior al României prin portul Constanța (1934-1939)*, în „Hegemoniile trecutului...“, p. 137-164; Eadem, *Orașul și portul Constanța în timpul Primului Război Mondial (1914-1918)*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române“, VI/2003, Constanța, 2005, p. 141-168; Eadem, *România și restul lumii. Comerțul exterior al României cu Bulgaria derulat prin portul Constanța în perioada interbelică*, în „Români și bulgari. Provocările unei vecinătăți“ (coord. Florin Anghel, Mariana Cojoc, Magdalena Tiță), Cartea Universitară, București, 2007, p. 257-310.

⁶² Constantin Cherașidoglu, *Emigrația prin portul Constanța între anii 1935-1946*, în „România de la Mare“, an V, nr. 7, 1996; Idem, *Considerații privind tranzitul cehoslovac prin portul Constanța în perioada interbelică*, în „A.M.M.R.“, Tom 6, 2003.

⁶³ Marian Moșneagu, *Portul Constanța sub ocupație sovietică (1944-1958)*, în „Portul Constanța între tradiție, actualitate...“, p. 179-186.

dezvoltarea infrastructurii portuare, activitatea Șantierului Naval Constanța, Vasile Bîțlan⁶⁴, dar și Stoica Lascu⁶⁵ și Virgil Coman.⁶⁶

Pentru stadiul dezvoltării rețelei de transport (feroviar, rutier) amintim articolul lui George Măinescu⁶⁷, lucrarea lui Petrică Miu⁶⁸, dar și volumul lui Petre Covacef⁶⁹ dedicat istoriei construcțiilor din Dobrogea, apărut în anul 2010.

Proiectele privind construirea canalului Dunăre-Marea Neagră au suscitât un interes deosebit nu doar pe parcursul secolului XX, ci chiar mai devreme, de la mijlocul secolului XIX. Realizarea Canalului Dunăre-Marea Neagră a făcut obiectul unor studii și cercetări pertinente. Dintre analizele importante dedicate subiectului le menționăm pe cele ale lui Paul Cernovodeanu, *Românii și primele proiecte de construire ale Canalului Dunăre-Marea Neagră (1836-1856)*⁷⁰ și respectiv Stoica Lascu, *Mărturii documentare privind elaborarea unor proiecte ale Canalului Dunăre-Marea Neagră*⁷¹, materiale ce fac o succintă trecere în revistă a problemei. În anul

⁶⁴ Vasile Bîțlan, *Contribuții la cunoașterea portului Constanța și a oamenilor săi (1945-1950)*, în *Ibidem*, p. 167-178.

⁶⁵ Stoica Lascu, *Importanța și rolul portului Constanța în propășirea țării - în lumina unor mărturii de epocă*, în *Ibidem*, p. 49-70.

⁶⁶ Virgil Coman, *Portul Constanța în arhivele județene*, în *Ibidem*, p. 363-368.

⁶⁷ George Măinescu, *Evoluția căilor ferate în Dobrogea de la 1877 până în zilele noastre din punct de vedere constructiv*, în „1878-1928. Dobrogea, cincizeci de ani...”, p. 426-447.

⁶⁸ Petrică Miu, *Ferestre în timp. Istoria transportului public în municipiul Constanța*, Editura Boldăș, Constanța, 2009, p. 41.

⁶⁹ Petre Covacef, *150 de ani în evoluția căilor ferate din Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2010.

⁷⁰ Paul Cernovodeanu, *Românii și primele proiecte de construire ale Canalului Dunăre-Marea Neagră (1836-1856)*, în „Revista de Istorie”, Tom 29, nr. 2, 1976, p. 189-209.

⁷¹ Stoica Gh. Lascu, *Mărturii documentare privind elaborarea unor proiecte ale Canalului Dunăre-Marea Neagră*, în *Ibidem*, Tom 37, nr. 6, 1984, p. 534-555.

2008 a fost tipărit un volum colectiv privind problematica realizării căii navigabile transdobroge. ⁷²

Aspecte ale evoluției uneia dintre principalele ramuri ale economiei Dobrogei au fost abordate și în diverse studii și lucrări, din care amintim contribuțiile lui cercetătorului ieșean Dumitru Șandru ⁷³, ale lui Constantin P. Rotaru ⁷⁴, Toma Ionescu ⁷⁵ și C. Filipescu. ⁷⁶

Profesorul Valentin Ciorbea a contribuit cu studii complexe și ample la aprofundarea cunoașterii aplicării reformei agrare ⁷⁷, consecințele asupra structurii proprietății în Dobrogea.

Un tablou al problematicei legate de domeniul agriculturii în etapa pe care am supus-o cercetării, ne oferă și lucrarea lui Petru Tomoroga ⁷⁸, intitulată *Agricultura Dobrogei*, care constituie, astfel, o sursă istoriografică reprezentativă pentru cercetarea în domeniul evoluției producției agricole. *Dobrogea agricolă de la legendă... la globalizare*, lucrare aparținând specialistului Aurel Lup ⁷⁹, reprezintă atât o istorie a agriculturii ținutului danubiano-pontic, cât și o analiză critică a sistemului agriculturii socialiste,

⁷² ****Canalul Dunăre-Marea Neagră între istorie, actualitate și perspective*, (coord. Valentin Ciorbea, Ovidiu Cupșa), Editura Ex Ponto, Constanța, 2008. Volumul este dedicat împlinirii a 130 de ani de la reunirea Dobrogei. La realizarea acestei lucrări, structurată pe patru secțiuni, și-au adus contribuția 23 de specialiști: istorici, economiști, geopoliticieni, militari, precum și bibliografi.

⁷³ Dumitru Șandru, *Aplicarea reformei agrare din 1921 în Delta Dunării*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, IX, 1972, p. 331-347.

⁷⁴ Constantin P. Rotaru, *Reforme agrare din Dobrogea Veche (1878-1930)*, Teză de doctorat în Științe Economice, 1930.

⁷⁵ Toma Ionescu, *Asupra proprietății și colonizărilor din Dobrogea Nouă*, în „1878-1928. Dobrogea cincizeci de ani...”, p. 263-294.

⁷⁶ C. Filipescu, *Dobrogea agricolă*, în *Ibidem*, p. 485-525.

⁷⁷ Valentin Ciorbea, *Aplicarea reformei agrare. Structura proprietății, producția și rentabilitatea gospodăriilor rurale din județele Constanța și Tulcea între anii 1918-1944*, în „Pontica”, XX, 1972, p. 309-323.

⁷⁸ Petru Tomoroga, *Agricultura Dobrogei*, Editura „CERES”, București, 1974.

⁷⁹ Aurel LUP, *Dobrogea agricolă de la legendă... la globalizare*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2003.

în special în fazele de apogeu și plafonare caracteristice perioadei 1975-1985. Impresionantă ca volum și remarcabilă din punct de vedere al rigorii științifice, lucrarea poate fi catalogată, la acest moment, drept cea mai amplă cercetare referitoare la Dobrogea.

Informații referitoare la populația existentă în Dobrogea în anul 1878 ne oferă articolul arhivistului Tudor Mateescu⁸⁰, dar și studiile aparținând lui C. Brătescu⁸¹ și Nicolina Ursu.⁸² Pentru anul 1905 reținem prezentarea unui tablou privind populația Dobrogei pe naționalități sub condeul lui C. D. Pariano.⁸³ Una dintre cele mai utile surse de informații pentru perioada interbelică o reprezintă și Recensământul *populației din 1930*, structurat la nivel demografic, religios și economic pentru toate provinciile țării. Alte contribuții notabile pentru problematica demografică a Dobrogei aparțin lui Sabin Mănuilă și Mitu Georgescu⁸⁴, dar și Răzvan Limona.⁸⁵

Apecte privind mișcarea populației în Dobrogea după anul 1940 a surprins și Dumitru Șandru, în lucrarea sa intitulată *Mișcări de populație în România (1940-1948)*.⁸⁶ Un volum interesant dedicat spațiului multi-etnic

⁸⁰ Tudor Mateescu, *Date privind situația românilor dobrogeni în momentul revenirii Dobrogei la țară*, în „Revista Arhivelor“, nr. 2, 1992, p. 184-195.

⁸¹ Constantin Brătescu, *Populația Dobrogei*, în „1878-1928. Dobrogea cincizeci de ani...“, p. 201-257, p. 233-234; Idem, *Populația Cadrilaterului între anii 1878-1938*, în „Analele Dobrogei“, an XIX, vol. II, 1938, p. 189-225.

⁸² Nicolina Ursu, *Evoluția demografică a Dobrogei (1878-1916)*, în „Ex Ponto“, III, nr. 3, 2005, p. 198-203.

⁸³ C. D. Pariano, *Dobrogea și dobrogenii*, Tipografia „Ovidiu“ Constanța, Constanța, 1905, p. 5-17.

⁸⁴ Sabin Mănuilă, Mitu Georgescu, *Populația României*, în „Enciclopedia României“, vol. I, București, 1936.

⁸⁵ Răzvan Limona, *Populația Dobrogei în perioada interbelică*, Editura Semănătorul - Editura-online, București, 2009.

⁸⁶ Dumitru Șandru, *Mișcări de populație în România (1940-1948)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 102-111.

dobrogean este *Dobrudja: A cross cultural pool. A multi-ethnic space*,⁸⁷ coordonat de Iolanda Țighiliu și Marian Cojoc, care redă prin intermediul diverselor studii prezentate aspecte ale vieții sociale a grupurilor etnice prezente în Dobrogea.

O categorie de documente⁸⁸ care a necesitat o cercetare și o abordare atentă sunt cele emise de Partidul Comunist Român. Astfel, la o analiză detaliată a aspectelor ce sunt relevate prin intermediul documentelor interne⁸⁹ se poate constata faptul că începând cu 1964-1965, în România, implicit în Dobrogea, au fost trasate liniile pentru trecerea la realizarea „principiilor comuniste”.⁹⁰ Pentru conturarea și clarificarea cadrului economiei naționale în care s-a înscris și evoluția provinciei în perioada „planificării”, o importanță deosebită o au inclusiv cuvântările ținute de Nicolae Ceaușescu în diverse momente: la congrese⁹¹, la conferințe⁹², plenary⁹³, ori cu ocazia vizitelor întreprinse în regiune.

⁸⁷****Dobrudja: A cross cultural pool. A multi-ethnic space* (coord. Iolanda Țighiliu, Marian Cojoc), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2007. Vezi Marian Cojoc, *National Minorities in Dobrudja During the First Stage of Communism (1947-1965). A Case of Study: the Greeks, the Turks and the Tartars*, în *Ibidem*, p. 167-198.

⁸⁸ Ioan Scurtu, *Regimul politic din România (1948-1989)*, în „Hegemoniile trecutului...”, p. 343-351.

⁸⁹ Broșurile referitoare la Congresele P.M.R., apărute la Editura de Stat pentru Literatura Politică București, precum și cea a lui Gheorghe-Gheorghiu Dej: *Cu privire la politica externă a R.P.R. sau Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale adoptată de Plenara lărgită C.C. al P.M.R. din aprilie 1964* (1964) reprezintă surse oficiale ale autorităților române în probleme de politică internă. Importante documente de partid le-am regăsit pe platforma electronică a Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, la secțiunea „Surse pentru o istorie a regimului comunist din România, 1945-1989”. Pentru detalii puteți vizualiza http://www.cnsas.ro/centrul_de_istorie_orala.html.

⁹⁰ Pentru acest tip de abordare istoriografică vezi Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 349.

⁹¹ http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/congrese/1965%20Raport%20la%20Congresul%20IX.pdf;
http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/congrese/1969%20Raport%20la%20Congresul%20al%20X-lea%20al%20PCR.pdf;
http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/congrese/1974

Totodată, o primă sursă informațională a constituit-o și *Anuarul Statistic*⁹⁴ (1966-1986, 1988, 1990), datorită posibilității de a extrage numeroase caracteristici privind dinamica economică și demografică a Dobrogei între 1965-1989.⁹⁵ Surse utilizate la elaborarea prezentei lucrări vor fi și recensămintele generale ale României din această perioadă (1966, 1977), căci acestea constituie „*documente vii, arhiva vie a unei națiuni*”⁹⁶, așa cum le considera Ion Alexandrescu.

În aceeași măsură, ancheta noastră științifică se bazează pe cercetarea mărturiilor documentare deținute de **Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale**⁹⁷, **Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța**⁹⁸ și de

[%20Raport%20la%20Congresul%20al%20XI-lea%20PCR.pdf](#);
http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/congrese/1979%20Raport%20la%20Congresul%20al%20XII-lea%20al%20PCR.pdf;
http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/congrese/1984%20-%20Raport%20la%20cel%20de-al%20XIII-lea%20Congres%20al%20PCR.pdf;
http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/congrese/1989%20Raport%20la%20Congresul%20al%20XIV-lea%20al%20PCR.pdf
⁹²http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/conferinte_plenare/Raport%20Conf%20PCR%2016-18%20dec%201982%20OPTIM.pdf
⁹³http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/conferinte_plenare/1965%20Raport%20la%20Plenara%20CC%20al%20PCR.pdf;
http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/conferinte_plenare/1966%20Cuvantare%20la%20Plenara%20CC%20al%20PCR%20.pdf;
http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/documente_PMR_PCR/conferinte_plenare/1989%20Nicolae%20Ceausescu%20Cuvantare.pdf.

⁹⁴ ****Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, Direcția Centrală de Statistică, 1966-1986, 1988, 1990.

⁹⁵ ****Populația României*, Seria CICRED, Editura Meridiane, București, 1974, p. 92-93.

⁹⁶ Ion Alexandrescu, *Recensămintele României: mică enciclopedie*, Editura Meronia, București, 2007, p. 7.

⁹⁷ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, (în continuare S.A.N.I.C.), Fond C.C. al P.C.R., Secția Cancelarie, Secția Organizatorică, Secția Agrară, Secția Economică, Secția Administrativ-Politică, Secția Propagandă-Agitație.

⁹⁸ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, (în continuare S.J.A.N.C.), Fondul Comitetul Regional al P.C.R. (1950-1967), Fond Sfatul Popular al Regiunii Dobrogea (1966).

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Tulcea⁹⁹, coroborate cu informații din istoriografie, presă și mărturii memorialistice. Un izvor care a fost prelucrat cu atenție îl reprezintă presa perioadei.¹⁰⁰ Atât publicațiile centrale, cât și cele locale constituie surse relevante pentru înțelegerea transformărilor radicale pe care le-a cunoscut Dobrogea sub aspect economic și demografic între 1965-1989, dar și manierei în care erau prezentate evenimentele.

Presa vremii referitoare la Dobrogea nu cuprinde informații coerente, relevante cărora să le putem da conotație științifică, fiind marcată, în special, de aspectul propagandistic, datele conturându-ne doar o imagine generală asupra problematicilor care ne-au interesat. În schimb, în ceea ce privește informațiile regăsite în cadrul diverselor fonduri arhivistice, am optat spre interpretarea acestora, acolo unde datele nu au reprezentat statistici, dar și spre expunerea în formă brută a acestora, tocmai ca publicul avizat să își poată contura și o opinie proprie asupra limbajului specific epocii și asupra elementelor care definesc, în ansamblu, evoluția Dobrogei.

Intervalul istoric propus spre analiză în cadrul tezei are ca punct de debut al dezbaterii anul 1965, moment în care Nicolae Ceaușescu a preluat conducerea Partidului Comunist în calitate de secretar, și converge către momentul 1989, care reprezintă, de altfel, anul final al regimului. Cunoaștem faptul că începând cu anul 1965 debutează o fază a istoriei contemporane a României, ce va constitui, în perioada în care ne referim (1965-1989), istoria experienței comunismului de tip ceaușist.

⁹⁹Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Tulcea, (în continuare S.J.A.N.T), Fond Comitetul Județean Tulcea, Fond Consiliul Județean Tulcea (1968-1977).

¹⁰⁰ Vezi *Scînteia* (1965-1989), București; *Dobrogea Nouă* (1965-1989), Constanța; *Delta*, Tulcea (1965-1989).

În demersul nostru de a oferi o imagine a Dobrogei din perspectiva dinamicii economice și a configurației demografice între anii 1965-1989, am structurat lucrarea pe trei capitole, după cum urmează:

Primul capitol, intitulat *Dobrogea - repere istorice 1878-1964*, este dedicat în prima parte prezentării succinte a evoluției Dobrogei începând cu momentul reunirii cu România și până la finele Primului Război Mondial (1878-1918). În cadrul aceluiași capitol am surprins elemente privind progresele provinciei între cele două conflagrații mondiale (1919-1939), cu accent pe aspecte privind aplicarea *Legii Agrare* (1921), dezvoltarea diverselor sectoare ale economiei, dar și elemente ce readuc în prim plan provincia (*Tratatul de la Craiova* - 7 septembrie 1940 și momentul semnării *Armistițiului cu Națiunile Unite* - 12 septembrie 1944). Din acest cadru evolutiv nu am omis aspecte referitoare la viața politică în Dobrogea după înlăturarea regimului antonescian (23 august 1944) până la alegerile „fraudate” din anul 1946, dar și cele legate de proiectele comuniste aplicate în regiune: *construirea Canalului Dunăre-Marea Neagră și implementarea procesului de colectivizare*, inclusiv aspecte privind relevanța „*Declarației din Aprilie 1964*” a C.C. al P.M.R., care a modificat radical perspectiva regimului comunist din România în raport cu Uniunea Sovietică.

Al doilea capitol, intitulat *Dinamica economică a Dobrogei între 1965-1989*, constituie rezultatul cercetărilor noastre asupra evoluției economice a Dobrogei în timpul regimului ceaușist. Prezentul capitol conține date și analize prelucrate pe baza informațiilor din cadrul dosarelor arhivistice, presa locală privind progresele înregistrate în domeniul agriculturii (producția agricolă și animală), industriei (producția industrială), transporturilor (dezvoltarea șantierelor navale), construcții (finalizarea

Canalului Dunăre-Marea Neagră), investiții alocate pentru crearea de noi obiective.

În cel de-al **treilea capitol**, *Configurația demografică a Dobrogei (1965-1989)*, am abordat problematica demografică înregistrată în regiune în intervalul menționat. Astfel, sunt analizate tipologia mișcărilor demografice (*naturală, migratorie, pendulatorie*), precum și elemente de dinamică a densității populației, dar și date privind *structura acesteia pe medii, pe sexe și pe ramuri de activitate* în intervalul 1965-1989. Totodată, am evidențiat elemente relaționate cu problematica politicii demografice a regimului comunist și impactul acestuia asupra evoluției numerice, dar și asupra intimității și vieții populației.

Precizăm faptul că problematica minorităților din Dobrogea în cadrul intervalului 1965-1989 rămâne o posibilă temă ce poate fi mult dezvoltată în cadrul unor proiecte viitoare, având în vedere faptul că resursele informaționale necesare dezbaterii acestui subiect nu au fost, încă, totalmente declassificate.

În încheiere sunt expuse concluziile cu privire la dinamica economică și configurația demografică a Dobrogei în perioada cronologică aleasă și corelația cu politica adoptată de forumul politic de la București prin prisma planurilor cincinale.

Teza se încheie cu reperele bibliografice ce au stat la baza elaborării prezentei lucrări, precum și un număr de **7 anexe** care conțin documente reprezentative pentru problematica studiată, selectate, în principal, din fondurile studiate la **Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale**, **Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța** și la **Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Tulcea**.

În încheierea demersului nostru științific apreciem că o parte semnificativă din informațiile ce au fost studiate prin intermediul surselor arhivistice constituie studii de prognoză/estimări privind fie evoluția producției agricole, industriale, fie evoluția populației și a resurselor de muncă în diferite intervaluri temporare. Spre regretul nostru, după întocmirea acestor previziuni nu s-au realizat și statistici comparative din care să reiasă că datele anticipate s-au regăsit ulterior în realitate. De aceea, am evitat să redăm aceste estimări, deși ar putea fi încadrate „sistemului de planificare“ care a caracterizat intervalul analizat, respectiv 1965-1989.

După reunirea Dobrogei la România, consemnată în documentele aprobate de Congresul de Pace de la Berlin (1/13 iunie - 1/13 iulie 1878), apreciem că provincia, sub toate aspectele, a evoluat pozitiv, ascendent - evident exceptând secvețele istorice ale celor două Războaie Mondiale -, în special datorită politicii constante de modernizare aplicată de statul român.

În urma Tratatului de la București (1913), Dobrogea s-a reîntregit prin alipirea celor două județe din Sudul provinciei, Durostor și Caliacra, până la impunerea de către puterile revizioniste a cedării acestora către Bulgaria, prin *Tratatul de la Craiova* (7 septembrie 1940). Astfel, în perioada interbelică Dobrogea a traversat o fază de progres în diverse domenii, contribuind semnificativ la dezvoltarea României.

Ca urmare a celui de-al Doilea Război Mondial, în România s-a instalat regimul comunist, iar Dobrogea a cunoscut din plin efectele nocive ale acestuia, rămânând în istorie drept „*prima regiune colectivizată*“ sau „*regiunea care figura în Planul sovietic al lui Valev*“.

După moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, în 1965, Nicolae Ceaușescu a câștigat lupta pentru putere și a marcat un nou început politic și

ideologic, bazat pe principii politice și economice, care urmau să conducă România într-o nouă etapă de dezvoltare, ceea ce a presupus și o reorganizare administrativă în vederea îmbunătățirii planificării economiei naționale.¹⁰¹ Perfecționarea organizării administrativ-teritoriale a creat, și în Dobrogea¹⁰², un cadru favorabil procesului de accelerare a dezvoltării social-economice.¹⁰³ În opinia liderului comunist, sistematizarea „*era menită să asigure coordonarea unitară a tuturor activităților pe ansamblul economiei, pe ramuri și în profil teritorial*”.

Preluând puterea în anul 1965, strategia lui Nicolae Ceaușescu a fost aceea de a accelera dezvoltarea economică a tuturor zonelor României, inclusiv a Dobrogei, pentru care a avut planuri mari, cu referire, în acest sens, la continuarea lucrărilor la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Considerăm că interesul lui Nicolae Ceaușescu pentru această zonă se reflectă și prin vizitele pe care le-a întreprins în Dobrogea.

Încă de la Congresul al X-lea al PCR (6-12 august 1969), secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu, a extins foarte mult prevederile producției economice și a declanșat astfel, etapa de „*făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate*”¹⁰⁴, transformată într-o adevărată obsesie de liderul comunist de la București. Este adevărat, că în urma elaborării unor

¹⁰¹ Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Ediția a II-a revăzută, Editura Academia Civică, București, 2006, p. 192-193.

¹⁰² Conform împărțirii teritorial-administrative stabilite în cadrul Congresului al IX-lea al P.C.R. și în urma Conferinței Naționale a Partidului din decembrie 1967 pe teritoriul Dobrogei s-au delimitat două județe: Constanța (7055 km²) și Tulcea (8430 km²), unități administrative echilibrate, corespunzător stadiului de dezvoltare a societății românești.

¹⁰³ Vezi *Dobrogea Nouă*, an XXI, nr. 6040, 14 ianuarie 1968, p. 1; S.J.A.N.T., fond Consiliul Județean Tulcea al P.C.R (1968-1977), Secția Serviciu Secretariat - Administrativ, dosar 11/1968, f. 2.

¹⁰⁴ Cornel-Constantin Ilie, *România comunistă: aspecte economice și sociale (1948-1989)*, în „Comunismul în România, 1945-1989”, București, Ministerul Culturii și Cultelor, 2007, p. 70.

indicatori tot mai mari în cadrul planurilor cincinale, în timp, planificările s-au dovedit nerealiste, situație valabilă și pentru zona Dobrogei, în sensul că la majoritatea indicatorilor principali¹⁰⁵ nu s-au obținut rezultatele scontate. Consecința acestui eșec a fost faptul că prevederile cincinalului 1981-1985¹⁰⁶ au fost reduse.

În ceea ce privește Dobrogea, remarcăm că în sectorul agriculturii, caracterizat în special prin mărirea suprafețelor agricole¹⁰⁷, investițiile au fost mai mici față de cele alocate industriei, ceea ce a convers către importante consecințe asupra nivelului de trai al populației: lipsurile alimentare au devenit cronice, motiv pentru care, în a doua jumătate a anilor '70, s-au înregistrat proteste și greve¹⁰⁸ împotriva acestei politici lipsite de coerență. În domeniul agriculturii dobrogeane s-au remarcat trei direcții fundamentale care au amplificat evoluția acesteia - mecanizare, chimizare, irigare. Totodată, ne raliem opiniei dr. Aurel Lup, Potrivit căreia pentru Dobrogea, „*principalii factori care au condus la schimbarea modului de utilizare a terenurilor agricole nu au fost de natură tehnică și tehnologică*“, ci în principal au fost reprezentanți de cei legislativi și instituționali, mai precis de reglementările privind proprietatea asupra pământului și modul de distribuție a acesteia.

Fonduri considerabile au fost alocate industriei dobrogene între anii 1965-1989. Considerăm că este suficient să menționăm în acest sens dezvoltarea obiectivelor privind finalizarea Canalului Dunăre-Marea Neagră,

¹⁰⁵ Respectiv: producția agricolă, producția industrială, venitul național.

¹⁰⁶ Excepție făcând indicatori referitori la agricultură și comerț exterior.

¹⁰⁷ Prin aplicarea programului de sistematizare, care a condus la restrângerea perimetrelor construite la localităților urbane și rurale.

¹⁰⁸ Greva minerilor din Valea Jiului-1977, protestul muncitorilor de la Uzina de camioane „Steagul Roșu“, Brașov-1987.

exinderea portului Constanța până la Agigea sau, pur și simplu, înființarea unor numeroase obiective industriale¹⁰⁹, care s-au dorit productive. De altfel, asigurarea unui raport optim între dezvoltarea industriei și a agriculturii a reprezentat una dintre componentele fundamentale ale concepției strategice¹¹⁰ a președintelui Ceaușescu.¹¹¹

Trebuie subliniat și faptul că dezvoltarea planificată¹¹² care s-a aplicat și Dobrogea, a provocat, implicit, și mutații demografice semnificative.¹¹³ Acest lucru s-ar traduce prin faptul că procentul populației urbane a crescut, iar orașele Dobrogei și-au modificat aspectul datorită politicii ceaușiste de construi complexe locative.

Cu intenția de a forța creșterea ratei natalității, nu putem omite nici efectele provocate de aplicarea Decretului nr. 770/1966, modificat în 1974 și în 1985, care, în fapt, a constituit o formă gravă de intervenție a regimului comunist în cele mai intime aspecte ale vieții cetățenilor și nici impactul

¹⁰⁹ Apreciem că unele dintre acestea fără a avea o justificare economică.

¹¹⁰ Vezi ****Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind noua revoluție agrară*, Editura Politică, București, 1989, p. 21.

¹¹¹ În anul 1989, președintele Nicolae Ceaușescu sublinia că, de acum „obiectivul fundamental în agricultură îl reprezintă înfăptuirea noii revoluții agrare, care presupune modernizarea și reorganizarea pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, în vederea sporirii puternice a producției agricole vegetale și animale, transformării a înseși condițiilor de muncă, de viață și de gândire ale țărănimii“.

¹¹² Această cerință esențială a planificării pe baze „științifice, realiste“ a dezvoltării economico-sociale sub raport național și regional s-a concretizat, începând cu cincinalul 1971-1975, în elaborarea paralelă a unor schițe previzionale pe termen mai lung care ulterior s-au transformat în reale prognoze în domeniul dezvoltării tehnologice, creșterii productivității muncii și ridicării nivelului de trai al populației.

¹¹³ Populația a reprezentat un factor al economiei, ca mijloc pentru atingerea scopului final al activităților derulate în toate sectoarele de dezvoltare a României. Pe de altă parte, Ceaușescu și-a manifestat dorința de a fi liderul unui număr cât mai mare de populație.

reformei administrativ-teritoriale din anul 1968, inclusiv sistematizarea localităților rurale dobrogene.¹¹⁴

Considerăm că în Dobrogea în intervalul istoric 1965-1989, raportul dintre populație și economie, analizate în dinamica și evoluția lor, s-a manifestat printr-un proces de interdependență, rezultată din nevoia de progres general în ceea ce privește viziunea ceaușistă a regimului comunist.

¹¹⁴Vezi în lucrare situația prezentată privind localitățile Mahmudia și Jurilovca, care au fost propuse pentru a deveni centre urbane.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. IZVOARE:

I.1. Arhive

- Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale
 - ✓ *Fond C.C .al P.C.R.*
 - Secția Administrativ-Politică
 - Secția Agrară
 - Secția Cancelarie
 - Secția Economică
 - Secția Organizatorică
 - Secția Propagandă-Agitație
- Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța, fonduri:
 - ✓ *Fond Comitetul Regional al P.C.R. (1950-1967)*
 - Secția Agrară
 - Secția Economică
 - ✓ *Fond Sfatul Popular al Regiunii Dobrogea (1966)*
- Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Tulcea, fonduri:
 - ✓ *Fond Comitetul Județean Tulcea (1975-1990)*
 - ✓ *Fond Consiliul Județean Tulcea*
 - Secția Direcția Tehnică
 - Secția Industrie locală
 - Secția Planificare-Salarizare
 - Secția Serviciu Secretariat-Administrativ.

IV. LUCRĂRI GENERALE

- ***1878-1928. *Dobrogea, cincizeci de ani de viață românească. 1878-1929*. Publicație tipărită cu prilejul semicentenarului reanexării Dobrogei, Editura Cultura Națională București, 1928.
- BARCAN, Doina, STERPU, Bogdan, *Regimul comunist în România (decembrie 1947-decembrie 1989)*, Editura Institutul European, Iași, 2003.
- BULGARU, Mircea, *Populație și dezvoltare economică*, Editura Politică, București, 1974.
- BUȘĂ, Daniela, *Relații româno-bulgare în perioada 1878-1914*, în „Români și bulgari. Provocările unei vecinătăți“ (coord. Florin Anghel, Mariana Cojoc, Magdalena Tiță), Cartea Universitară, București, 2007.
- CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.
- IDEM, *Relațiile româno-ruse și româno-sovietice în perioada regimului Ceaușescu*, în „Hegemoniile trecutului. Evoluții românești și europene“ (coord. Mioara Anton, Florin Anghel, Cosmin Popa), Editura Curtea Veche, București, 2006.
- DELETANT, Dennis, *România sub regimul comunist*, Ediția a II-a revăzută, Editura Academia Civică, București, 2006.
- IONESCU, Ghiță, *Comunismul în România*, Editura Litera, București, 1994.

- KIRIȚESCU, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.
- MĂNUILĂ, Sabin, GEORGESCU, Mitu, *Populația României*, în „Enciclopedia României“, vol. I, București, 1936.
- MEASNICOV, I., HRISTACHE, I., TREBICI, V., *Demografia*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.
- SCURTU, Ioan, *Din viața politică a României (1936-1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- IDEM, *Regimul politic din România (1948-1989)*, în „Hegemoniile trecutului. Evoluții românești și europene“ (coord. Mioara Anton, Florin Anghel, Cosmin Popa), Editura Curtea Veche, București, 2006.

V. LUCRĂRI SPECIALE

- CIORBEA, Valentin, *Anghel Saligny, constructor al portului Constanța*, în „Marea Noastră“, an 14, nr. 1, 2004.
- IDEM, *Aplicarea reformei agrare. Structura proprietății, producția și rentabilitatea gospodăriilor rurale din județele Constanța și Tulcea între anii 1918-1944*, în „Pontica“, XX, 1987.
- IDEM, *Dinamica și structura socio-profesională a populației dobrogene (decembrie 1918 - septembrie 1940)*, în „Istorie și societate“, (coord. Stela Cheptea, Marusia Cîrstea, Horia Dumitrescu), vol. II, Editura Mica Valahie, București, 2011.
- IDEM, *Evoluția Dobrogei între 1918-1944. Contribuții la cunoașterea problemelor geopolitice, economice, demografice, sociale și ale vieții politice și militar*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005.

- IDEM, *Portul Constanța (1896-1996)*, Editura Fundației „Andrei Șaguna“, Constanța, 1996.
- IDEM, *Portul Constanța de la antichitate la mileniul III*, Editura Europolis, Constanța, f.a.
- COJOC, Marian, *Dobrogea. De la reforma agrară la colectivizarea forțată, (1945-1957)*, Editura Muntenia, Constanța, 2001.
- IDEM, *Evoluția Dobrogei între anii 1944-1964. Principalele aspecte din economie și societate*, Editura Universității București, București, 2001.
- IDEM, *Portul Constanța și Marina Română în documente de arhivă (1944-1947)*, în „România de la Mare“, an V, nr. 7, 1996.
- COJOC, Mariana, COJOC, Marian, *Landmarks of Constanta at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century*, in „From the kaftan to redingote: The romanian world from exotism to modernism (17th-20th centuries)“, (coord. Iolanda Țighiliu, Marian Cojoc, Daniel Flaut), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011.
- IDEM, *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră (1919-1939). Documente*, partea I, vol. 102 în „Colecția Români în istoria universală. The Romanians in World History“, Academia Română, Editura Universității din București, București, 2003.
- COJOC, Mariana, *Constanța - port internațional. Comerțul exterior al României prin portul Constanța (1878-1939)*, vol. 114 în „Colecția Români în istoria universală. The Romanians in World History“, Academia Română, Editura Cartea Universitară, București, 2006.
- IDEM, *Orașul - port Constanța dincolo de realizările primei jumătăți a secolului al XX-lea*, în „Portul Constanța între tradiție, actualitate și

perspective“ (coord. Valentin Ciorbea), Editura Companiei Naționale Administrația Portului Constanța, 2007.

- DRĂGHICESCU, Mihai, BARNEA, I., ȘTEFĂNESCU, Șt., *Din istoria Dobrogei*, f. e., București, 1965.
- FILIPESCU, Sergiu, *Șantiere navale românești*, în „Marea Noastră pentru tineret“, an IV, nr. 5 (1) ianuarie 2001.
- HERBST-RĂDOI, Atena, *Aspecte geografice ale mișcării migratorii a populației satelor din Dobrogea*, în „Lucrările simpozionului de geografie a satului“, București, septembrie 1967, EXTRAS, București, 1969.
- IDEM, *Geografia populației Dobrogei*, f. e., București, 1970.
- LASCU, Stoica, *Mărturii documentare privind dezvoltarea industriei în județele Constanța și Tulcea în perioada 1878-1944*, în „Revista muzeelor și monumentelor. Muzee“, XXIV, nr. 8, 1987.
- LIMONA, Răzvan, *Populația Dobrogei în perioada interbelică*, Editura Semănătorul - Editura-online, București, 2009.
- LUP, Aurel, *Agricultura socialistă a Dobrogei*, în „Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european“, coord. Valentin Ciorbea, Editura Ex Ponto, Constanța, 2008.
- IDEM, *Dobrogea agricolă de la legendă... la globalizare*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2003.